

ביקורת

קריאת השופר במדורת האינדיאנים

מפגשים באמריקה, בישראל, בהודו ובסין - מר' שלמה קרליבך ועד "דב זועם" - יצרו מסע של ליקוט ניצוצות. געגועים לחזרה בתשובה עמוקה, צנועה ופשוטה

חיפוש של שנה במנזר בהודו. אשראם ברישיקש צילום: דייוויד מיכאל דייוויס

את ה' בעולם כולו. לאורך קריאת הספר מאירה נקודה נוספת. מסלולו של זלר, בקמפוסים באמריקה של שנות השישים ובהודו, מזמין כמעט מאליה חוויה נוספת, כימית בעיקרה, אשר אמורה להשתלב "ופי" בתהליך של חיפוש עצמי אינטנסיבי וגילוי עולמות רוחניים ורבידים נפשיים עמוקים. והנה, למרות האווירה המתירנית המזמינה, והרשו לי לנחש - גם למרות זמינות החומרים והאפשרויות - זלר מהלך בין חדרי הלב והרוח מתוך נקיות דעת וכנות נפש וללא כל צורך ב"סיוע" חיצוני. יתרה מכך, זלר מספר כי כאשר התייעצו עימו באחד הקמפוסים כיצד לקיים כנס אשר יסביר את סכנות הסמים הוא הציע את עמדתו בנושא:

רוב האנשים מעוניינים להתנסות בחוויות אלה מפני שהן לוקחות אותם אל מעבר לאני שלהם. אינכם זקוקים לוועידה נוספת על סכנות הסמים. אתם צריכים ועידה שמ' ציעה דרכים אלטרנטיביות - שאינן סמים - להתנסות בחוויות מסוג זה (עמ' 61).

ובאמת, לאורך כל פעולותיו של זלר, ממצאה לפסיכולוגיה ועד ממקימי תחום התמיכה הרוחנית לחולים בארץ - עיסוקו אחד: גילוי המעבר של האדם. והמעבר הזה, שעליו מדבר גם ר' שלמה רבות בתורתו, עולה מעט מעט לאורך פרקי חייו של המספר ונאסף לכדי ניגון עתיק שכולו חדש.

בתחילת ספרו כותב זלר כיצד עודדו אביו ליכור ולהקשיב לחלומותיו מגיל קטן, ונדמה שצעה זו מלווה את כל מסעו. המסע בין שבילי הלב מזמין את הקורא לאזור הדמדומים שבין חלום וערות, בין מזרח ומערב ובין מדיטציה לתפילה. כל חלום או תמונה, ולו הקטנה ביותר כלטאה על הארץ או ציוץ הציפורים, מתורגמים לתובנה חדשה ב"פרק שירה" הגדול, הנכתב כחלק מתפילתו האינסופית והייחודית של המספר. באחרית הדבר שנכתבה על-ידי המשפחה אנו למדים שחייו של דוד זלר, "כחלום יעוף", הופסקו בשיאם במחלה קשה ומייסרת. מסע המילים הסתיים, אך נגינתו ממשיכה לפעום הרבה לאחר קריאת הספר. ומבין חרכי הלב עולה געגוע גדול - להיות בעל תשובה. ■

"חברים מתוקים... אפשר לקבל בחי' לה מכמה שאנחנו יהודים"... שנים לאחר מכן שמעתי מפייה של אחת ממארגנות הוועידה: "אחרי ששלמה אמר שאתם 'יהודים בצורה מבחילה' אמרתי לעצמי 'אתם באמת כאלה!'. ואז הבטתי בעצמי ואמרתי, 'וגם אני כזאת!'. זו היתה ראשית החזרה שלי לשורשים ולמסורת היהודיים". והיא אכן המשיכה ונעשתה שומרת מצוות, ולאחר שנים שבהן צעדה בדרך נזירית ומדיטיטיבית יותר, היא נישאה והביאה ילדים (עמ' 236).

פגישה מעניינת שמתאר זלר מחדשת, כך נדמה לי, משמעות ייחודית לראש השנה, שלרוב אין מקדישים לה מחשבה. זלר מספר כי הוזמן לכנס בקרבת קנזס סיטי על-ידי מרפא אינדיאני חשוב בשם "דב זועם". הוועידה היתה אמורה להתחיל ביום מיוחד על-יפי המסורת האינדיאנית, והתברר שיום זה זהה לתאריך שבו חל ראש השנה... לאחר שתאריך הוועידה נדחה ביומיים, על-ימנת שגם המורה היהודי יוכל להשתתף, הגיע זלר במוצאי החג אל מקום הכנס ושם התכנסו כולם סביב מדורה גדולה. הוא ממשך ומספר: עמדתי לפני המדורה, ולפני כל הנ' אספם, ואמרתי כמה מילים על-כך שראש השנה הוא היום שבו ממלי' כים היהודים עליהם את בורא-עולם, שממנו נובעים הייעוד והחזון של העולם כולו ושל החיים כולם. במ-הלך ראש השנה מחדש כל יהודי את החזון והייעוד של נשמתו לאור החזון הא-להי הכולל. ואז הוצאתי את השופר שלי, העשוי מקרן איל, והשמעתי את ה"קריאה", התקיעה, של ראש השנה (עמ' 232).

בקוראי את תיאורו של זלר נזכרתי בדברי ה'שפת-אמת', המברר את היחס בין הפן האוניברסלי בראש השנה לתפקידו המיוחד של עם ישראל: "בראש השנה מבקשים על כל העולם... כי העבד הנאמן צריך לבקש מלכות אדון על כל. רק על ידי שמבקש זה בכל לבו ממילא מתפשט המלכות עליו מקודם.. אם בני ישראל לא ישתתפו בראש השנה לכל הברואים לא יהיה להם קיום בעולם" (תרל"ד). היחס אל כל "באי עולם" הכרחי אם-כך לא רק לקיומם הם, אלא גם לעם ישראל ולתפקידו "כעבד נאמן" הממליך

תורות הנפש והחסידות. אך מגוון הצבעים והריחות לאורך המסע איננו נהפך - תודה לא-ל! - לבלביל פוסט-מודרני חסר פנים וזהות, כפי שיכול היה לקרות בקלות, וזאת להבנתי משתי סיבות. הראשונה היא כאמור תמימותו הגדולה של המספר, דוד זלר. עיניו הפקוחות לרווחה והתבוננותו החדרת מצליחים "להעמיד" ולסדר כל גוון במקומו המדויק בתוך תמונת החיים המרשימה. שני ציטוטים קצרים מדבריו של זלר עצמו במעמדים שונים יכולים להאיר את יכולתו המופלאה בתחום גבולי ועדין זה:

המורים שנתברכתי בהם הנחילו לי את ההבנה שההתבוננות בבני-אדם מתוך אהבה וחמלה... פירושה לר-אותם כמי שהם יכולים להיות! עליך לראותם מתוך הפוטנציאל המלא שלהם. לראות את נשמתם ואת הח' זון והייעוד שלהם. אהבה אינה קבלת הזולת כמו שהוא. אהבה היא ראייתו כפי שהוא עשוי להיות, כפי שנשמתו נועדה להיות (עמ' 216).

כולנו חלקים משלמות אחת גדולה, אך השלמות הזו תלויה בכך שכל חלק ימלא את תפקידו: אחדות מתוך רי-בוי... כל דת, כל עם, כל תרבות, הם כמו איבר בגופה של האנושות. אך כדי שהאנושות כולה תהיה באמת שלמה והרמונית, כל חלק מוכרח למלא את משימתו ובה בעת להכיר בחשיבותם של כל האחרים (עמ' 223).

הסיבה השנייה לכך שהספר לא נהפך להיות ספר מתקתק של "עצות לחיים יפים" הינה רוחו הגדולה של מורו ורבו של מחבר הספר: ר' שלמה קרליבך. ר' שלמה, שנגינתו ותורתו סוללות נתיב עמוק לאורך מסעו של זלר, התגלה אלי בספר בפנים חדשות. לא רק כעילוי וכמלחין מחונן המדבר בשפת דור שנות השישים והשבעים, אלא כרבי-חבר אשר רמת הקשר והאחריות בינו לבין תלמידו דויד'ל הינה עמוקה וארוכה. ר' שלמה מלווה את זלר לאורך התפתחותו התורנית על-ידי משלוח שבועי קבוע של מקורות לימוד ומטלות כתיבה, ואף מסמיך אותו לבסוף לכהן כרב (סמיכה אשר מקבלת הסכמה בלתי צפויה מהרב יעקב יצחק רודרמן, מראשי ישיבת גריישראל בבולטימור). ר' שלמה מסייע לזלר בעבודתו הרוחנית מול קבוצות שונות מסיבי לעולם, ואף עומד לצדו בתחנות חייו השמחות והכואבות כאח אוהב ומחבק וכמורה דרך. רוחו של ר' שלמה מפעמת בין תיבותיו של זלר וכך, מתוך קדושה ואהבה, גם מילים או מסרים שנשחקו עד דק במכבסת המלל העכשווית - כמו שלום, אחווה והכלה - חוזרות "לעצמן" ולמשמעותן המקורית והנקייה, ומצליחות לגעת בקורא "שכבר ראה הכל" ולהעניק לו נקודת מבט רעננה ומחודשת. הנה דוגמה "קרליבכית" טיפוסית שבה נזכר זלר מתוך כנס בינלאומי שבו השתתף עם ר' שלמה:

זהו סיפור שיש בו חזרה בתשובה - במובנה הפשוט והאישי ביותר - מהוססת בתחילה, איטית ומחושבת, אך ממשית ובעלת תוקף ומלאה בליקחת אחריות - כלפי האדם עצמו בתחילה וכלפי זולתו בהמשך. נפשו של זלר משרטטת בעדינות תנועה מאספת ומלקטת החותרת ללא הרף אל הנצח. החוויות הרבות אינן מובילות בהכרח אל עבר החוויה הבאה, סיפורו אינו גדוש בצירופי מקרים "מדהימים" או בתגליות "מרעישות" - כפי שספ הגידוי הרוחני השחוק שלנו עשוי לרצות - אלא בתהליך שמתענג על עצמו ושטוף לכל אורכו בסקרנות ערנית ובשמחת גילוי המציפה כל פעם מחדש התרגשות פנימית.

יהדותו של זלר איננה מענה לריקנות פנימית או לנפילה זו או אחרת, אלא אדרבה, קומה משלימה לבניין רוחני ונפשי מורכב ומודע היטב לעצמו. ציר הזמן והעניין מתעלה מעל הסדר הכרונולוגי או הסיבתי, ומקבל את משמעותו הפנימית כפסיכס המתארגן סביב נקודת חיפוש הקדושה. משום כך, "מסע בשביל הלב" איננו נקרא כאישור לדרך מוכרת ממילא או כטיפוח עצמית על השכם כדרכם של עלוני שבת. שכן, למרות שזכינו בדורנו שאור התשובה יורח ויילמד כמעט ללא סוף, ולא עוד אלא שבשנים האחרונות תנועות התשובה הלאומיות עושות חיל ב"ה בכל מקום שהן ועצם פעולתן מעלה ממילא את המודעות לסוגיית התשובה מבפנים ומבחוץ; עם כל זאת, נדמה שהתשובה נותרה עדיין כחלק מתהליך ידוע מראש (בפרט ובכלל) אשר סופו צפוי, כמעט כ"מצוות אנשים מלומדה", כמעט סוג של אופנה שעליה מדברים (או ראוי שידברו) כולם. וגם אם גבולות אלו נפרצו למשך השנה כולה וחדרי הנפש נפרצים גם הם לכל דורש בקלות יתרה, הרי שזהו לעיתים קרובות שינוי חיצוני בלבד, התלוי אולי במעבר בין קצוות הנעשה קיצוני/תזויתי יותר או צבעוני/מסוקר יותר - ותו לא. כקביעתו של הפילוסוף זור'ז' פרק, כלל התיאורים והסיפורים "המדהימים" שמובאים בעיתון באים רק להרגיע ולהרדים את הקורא העייף ממילא: אמנם מתרחשים דברים יוצאי דופן, החיים אכן קיימים - אבל זה לא באמת נוגע לך.

לעומת זאת, תיאור מסע תשובה כן גורם גם לקורא המיושב והרווי ביותר לזוז מעט בחוסר נוחות, לחוש, ולו לרגע, את רגליו מורדות נעללי הבית ובספה הנוחה. אין ספק: תשובת הלב דורשת לחזור למסעו של בעל התשובה הגדול, בחינת "לך לך מארצך וממולדתך...". ליקוט הניצוצות הוא הפעולה המרכזית לאורך חייו של זלר, אך הקסם בסיפורו טמון בכך שהוא כביכול אינו מודע לה. דרכו מתפתלת מעצמה. קצב הפרקים הקצרים לאורך הספר לעיתים מסחרר; עושר הדמויות והדעות, ריבוי התורות, הדתות, הכתות והמנטרות עשוי לבלבל גם את הרגיל בסיפורי הודו, זן,

מסע בשביל הלב - פגישות עם אנשים מופלאים דוד זלר מאנגלית: דוד הלל הוצאת המשפחה, 2008, 288 עמ'

ראובן טבול

רבה ספרים יש. מהם עוסקים בתורה ובריאה, מדקדקים בפסוקים ובאמרי חכמים, מעוררים אמונה ומוסר בלב הקוראים. ויש מהספרים העוסקים בחייו של אדם, במצפנו ומחשבותיו, בנפילותיו והצלחותיו. ואף כאן, כשם שפרצופיהם שונים כך גם סיפוריהם שונים ומשונים עד אין סוף. אך מעטים הספרים הטובים שיש בהם גם מזה וגם מזה, מחייו של אדם ומלאים בדרישת אלוהים, גם סיפור הרצוף בנדודים ושיטוטים וגם קו אופק בהיר הבוחק וזורח ממעל.

דומה שסיפור חייו של דוד זלר, אשר תורגם עתה לעברית, הנו ספר שכזה. המספר עובר דרך שלל מקומות ונפגש עם גלריה מכובדת של דמויות: החל מחיי היפי באמריקה של שנות השישים, דרך התנדבות בקיבוץ במשך שנתיים בישראל, שהות בהודו במשך שנה, שבמהלכה נעשה לנזיר הודי, שותפות בהקמת האגודה לפסיכולוגיה טראנספרסונלית, לימודי רבנות, ודרישה מתמיד עם מגוון מורים רוחניים ובהם קרלוס קסטנדה, ר' גדליה קניג, הרבי מאמשינוב, הרב מרדכי שיינברגר ומורים אחרים מהודו, מסין, מדרום אמריקה ומישראל. אך אין לטעות באוסף המרשים הזה. זו איננה תפאורה בלבד. כדרך שאין אדם ללא מקום, אין מקום שאין לו חלק באדם - כולם נתקבצו בלבו של זלר ולכולם תפקיד משמעותי בהבניית אישיותו, אישיות הנחשפת לעיני הקורא מתוך הצטנעות גדולה, כמשתוממת אף היא, יחד עמנו, לנוכח ריבוי הקולות והתורות הנגלים לכל החפץ להקשיב.